

ΜΑΘΗΜΑ 4 · 20 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ

Επιστροφή από την πρώτη παρατήρηση. Ο χώρος ως μαθησιακό πλαίσιο και αντανάκλαση της δουλειάς

901 · Μεθοδολογικές προσεγγίσεις στη διδακτική πράξη: από την παρατήρηση στον σχεδιασμό

Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Ε.Κ.Π.Α. · ε' εξάμηνο · Χειμερινό 2026-2027

Το σημερινό μάθημα

1

**Επιστροφή από την
παρατήρηση**
Τι δυσκόλεψε?

2

**Ο χώρος ως μαθησιακό
πλαίσιο**

Σας συνέβη κάτι από αυτά;

Δεν πρόλαβα να γράψω

Τι χάθηκε — και πότε;

Δεν ήξερα πού να σταθώ

Τι έβλεπα από τη θέση μου και τι όχι;

Τα παιδιά ερχόντουσαν σε μένα

Τι ζητούσαν; Τι τους απάντησα;

Έγραψα εντυπώσεις, όχι γεγονότα

Πού το βλέπω στο κείμενό μου;

Δεν ήξερα πού να εστιάσω

Στην ομάδα γράψαμε άλλα πράγματα

Τι κοίταξε ο καθένας;

Πριν ξεκινήσουμε: τι θυμάστε από την αίθουσα;

1 Μπήκατε στην αίθουσα την προηγούμενη Πέμπτη και την Παρασκευή. Ποιο είναι το πρώτο πράγμα που είδατε;

2 Και ποιο είναι το πρώτο πράγμα που ακούσατε;

3 Αν έπρεπε να περιγράψετε την αίθουσα με μία λέξη, ποια θα ήταν;

**Ο χώρος σε μία τάξη δεν είναι ουδέτερος.
Τι σημαίνει αυτό;
Από ποιους παράγοντες καθορίζεται ο χώρος και η
διαμόρφωσή του;**

Τι βρίσκεται πίσω από έναν χώρο;

Ό,τι βλέπουμε

υλικά · διάταξη · γωνιές · τοίχοι

Ό,τι συμβαίνει μέσα του

σχέσεις · αλληλεπιδράσεις · κλίμα · μη λεκτική επικοινωνία

Ό,τι δεν φαίνεται

προθέσεις · προσωπικές θεωρίες · αντιλήψεις για τη μάθηση και τη διδασκαλία

Ερώτηση

- Τι από τα τρία επίπεδα μπορείτε να δείτε σε μία φωτογραφία;
- Και τι μόνο αν μείνετε στην τάξη;

Βλέπουμε το πρώτο επίπεδο. Τα άλλα δύο τα υποθέτουμε — γι' αυτό οι υποθέσεις μας χρειάζονται έλεγχο.

Τρεις τρόποι να κοιτάξουμε τον χώρο

α

Πλαίσιο συναισθηματικής και κοινωνικής ανάπτυξης

Νιώθουν τα παιδιά τον χώρο οικείο, ώστε να εκφραστούν και να δράσουν;

Αντανακλά ο χώρος διαφορετικές ταυτότητες

β

Μαθησιακό περιβάλλον

Τι ερεθίσματα παρέχει — ή δεν παρέχει — για να οικοδομήσουν γνώση και να διευρύνουν εμπειρίες και ενδιαφέροντα;

γ

Αντανάκλαση της δουλειάς

Τι μηνύματα εκπέμπει για τη δουλειά που γίνεται εδώ και για τον τρόπο που οργανώνεται;

Τόμος 2: 55-56. Ο ίδιος τοίχος μπορεί να διαβαστεί και με τους τρεις τρόπους — η οπτική ορίζει τι θα κοιτάξετε.

Χώρος

1. Ως πλαίσιο που διευκολύνει ή εμποδίζει την κοινωνικο-συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών

- Νιώθουν άνετα τα παιδιά;
- Εκφράζονται ελεύθερα;
- Δυνατότητες αναδιαμόρφωσης/αναδιάταξης χώρου

**Ποια στοιχεία μπορούν να σας δώσουν πληροφορίες για αυτά τα ερωτήματα; Τι παρατηρήσατε σχετικά; (Δείτε τα ημερολόγιά σας)*

α) Ο χώρος ως πλαίσιο συναισθηματικής και κοινωνικής ανάπτυξης

Τι ρωτάμε

- Νιώθουν άνετα τα παιδιά στον συγκεκριμένο χώρο;
- Μπορούν να εκφράζονται ελεύθερα;
- Υπάρχει ευελιξία στη διαμόρφωση ή αναδιάταξη του χώρου;

«Ο χώρος [...] είναι δυνατόν να κάνει τα παιδιά να νιώθουν άνετα ή άβολα [...] και να επηρεάσει σημαντικά τη σχέση που αναπτύσσουν»

Δαφέρμου κ.ά., 2006: 57

Τι θα έπρεπε να δείτε για να το πείτε;

- Παιδιά που μετακινούν καρέκλες ή υλικά χωρίς να ρωτήσουν
- Ονόματα και φωτογραφίες των παιδιών σε σημεία που τα φτάνουν
- Γωνιά για ησυχία ή ξεκούραση — και αν τη χρησιμοποιεί κανείς
- Πού συγκεντρώνονται τα παιδιά όταν μπορούν να διαλέξουν

Η αριστερή στήλη είναι οι άξονες του τόμου. Η δεξιά είναι αυτό που μετατρέπει έναν άξονα σε κάτι που καταγράφεται.

Χώρος

2. Ως μαθησιακό περιβάλλον

- Τι είδους ερεθίσματα παρέχει στα παιδιά;
- Τα κινητοποιεί προς προσωπικές διερευνήσεις;
- Πόσο επιτρέπει τις αλληλεπιδράσεις η χωροταξική διαμόρφωση;
- Υπάρχει πρόσβαση σε υλικά και διάφορα σημεία/γωνιές;

**Ποια στοιχεία μπορούν να σας δώσουν πληροφορίες για αυτά τα ερωτήματα; Τι έχετε καταγράψει σχετικά; (Δείτε τα ημερολόγιά σας)*

β) Ο χώρος ως μαθησιακό περιβάλλον

Τι ρωτάμε

- Προκαλεί τα παιδιά να εμπλακούν σε δραστηριότητες που υποστηρίζουν τη νοητική και γνωστική τους ανάπτυξη;
- Παρέχει ερεθίσματα που ενεργοποιούν το ενδιαφέρον τους;
- Επιτρέπει ή προωθεί τη συνεργασία και την εργασία σε ομάδες;
- Έχουν πρόσβαση σε διάφορα σημεία και υλικά;

Τι θα έπρεπε να δείτε για να το πείτε;

- Ανοιχτά ράφια, υλικά στο ύψος των παιδιών
- Υλικά ανοιχτού τέλους, όχι μόνο έτοιμα παιχνίδια
- Τραπέζια σε ομάδες ή σε σειρές — και αν αλλάζουν
- Βιβλία ποικίλου περιεχομένου και μορφής, σε ελεύθερη πρόσβαση
- Υλικά που μεταφέρονται από γωνιά σε γωνιά

Γερμανός (2014: 250): οι πρακτικές στον χώρο διαμορφώνουν συμπεριφορές και σχέσεις, γιατί μέσα από αυτές τα παιδιά εξερευνούν και επιδρούν στο περιβάλλον τους.

Χώρος

3. Ως αντανάκλαση της δουλειάς των παιδιών

- Πώς μιλά ο χώρος για την εκπαιδευτική διαδικασία (για τις δραστηριότητες των παιδιών, για τα σχέδια εργασίας, για τις αλληλεπιδράσεις κλπ);
- Τι είδους έργα συναντάμε και σε ποιες υποθέσεις για την εκπαιδευτική διαδικασία μας οδηγούν (για τους στόχους της νηπιαγωγού και του τρόπου οργάνωσης της διαδικασίας);
- Ποιες δραστηριότητες μαρτυρούν τα υλικά και οι δημιουργίες που υπάρχουν στο χώρο;
- Υπάρχουν ατομικά, ομαδικά έργα;

**Ποια στοιχεία μπορούν να σας δώσουν πληροφορίες για αυτά τα ερωτήματα; Τι παρατηρήσατε; (Δείτε τα ημερολόγιά σας)*

γ) Ο χώρος ως αντανάκλαση της δουλειάς

Τι ρωτάμε

- Στους τοίχους: πανομοιότυπα προσχεδιασμένα σχέδια ή αυθεντικά έργα των παιδιών;
- Ποιες δραστηριότητες μαρτυρούν τα υλικά και οι δημιουργίες;
- Ατομικά ή ομαδικά έργα;
- Ενθαρρύνονται προσωπικές δημιουργίες και διαφοροποίηση;

Τι θα έπρεπε να δείτε για να το πείτε;

- Ποιος έγραψε τους τίτλους: τα παιδιά ή η νηπιαγωγός;
- Είκοσι ίδια έργα ή είκοσι διαφορετικά;
- Ημερομηνίες, στάδια, έργα σε εξέλιξη
- Βιώματα των παιδιών: γειτονιά, οικογένειες, γλώσσες
- Τι λείπει από τους τοίχους

Τόμος 2: 66 — από τον χώρο κάνουμε υποθέσεις και για το περιεχόμενο (με τι ασχολούνται τα παιδιά) και για τη διαδικασία (πώς δουλεύουν).

Στατικός χώρος ή χώρος που αναδιοργανώνεται;

Στατικός χώρος

έτοιμος πριν έρθουν τα παιδιά

- Οι ίδιες γωνιές από τον Σεπτέμβριο ως τον Ιούνιο
- Διακόσμηση που φτιάχνει ο ενήλικας
- Κάθε υλικό στη θέση του, κάθε γωνιά για ένα πράγμα

Χώρος που αναδιοργανώνεται

αλλάζει μαζί με τη δουλειά

- Αλλάζει με τα σχέδια εργασίας
- Τα παιδιά συμμετέχουν στη δημιουργία των γωνιών
- Ανταλλάσσουν υλικά από γωνιά σε γωνιά
- Ο εκπαιδευτικός παρατηρεί πώς χρησιμοποιείται

Από μία μόνο επίσκεψη, πώς μπορείτε να καταλάβετε αν ένας χώρος αλλάζει;

Οι έξι εικόνες

Ομάδα 1 Η γωνιά του μπακάλικου

Ομάδα 2 Δύο αίθουσες, ίδια εποχή

Ομάδα 3 Τα γράμματα στον τοίχο

Ομάδα 4 Τα ίχνη ενός σχεδίου εργασίας

Ομάδα 5 Γωνιά της γραφής

Ομάδα 6 Ο λαχανόκηπος

Η γωνιά του μπακάλικου

ΦΩΤΟ 1

1 Τι υλικά υπάρχουν; Τι μπορούν να κάνουν τα παιδιά με αυτά;

2 Θυμίζει το μαγαζί όπου ψωνίζουν σήμερα τα ίδια τα παιδιά;

3 Ποιος έφτιαξε αυτή τη γωνιά — και πώς θα το μαθαίνατε;

Γωνιά μπακάλικου σε νηπιαγωγείο

Περσινό υλικό μαθήματος

Ίδιο νηπιαγωγείο, ίδια εποχή, δύο αίθουσες

ΦΩΤΟ 2

Αριστερά: «Μια παγκόσμια πολυκατοικία»
Δεξιά: «Η εθνική γιορτή»

1 Τι είναι αναρτημένο σε κάθε αίθουσα; Ποιος το έφτιαξε;

2 Ποιες υποθέσεις κάνετε για τους στόχους κάθε νηπιαγωγού;

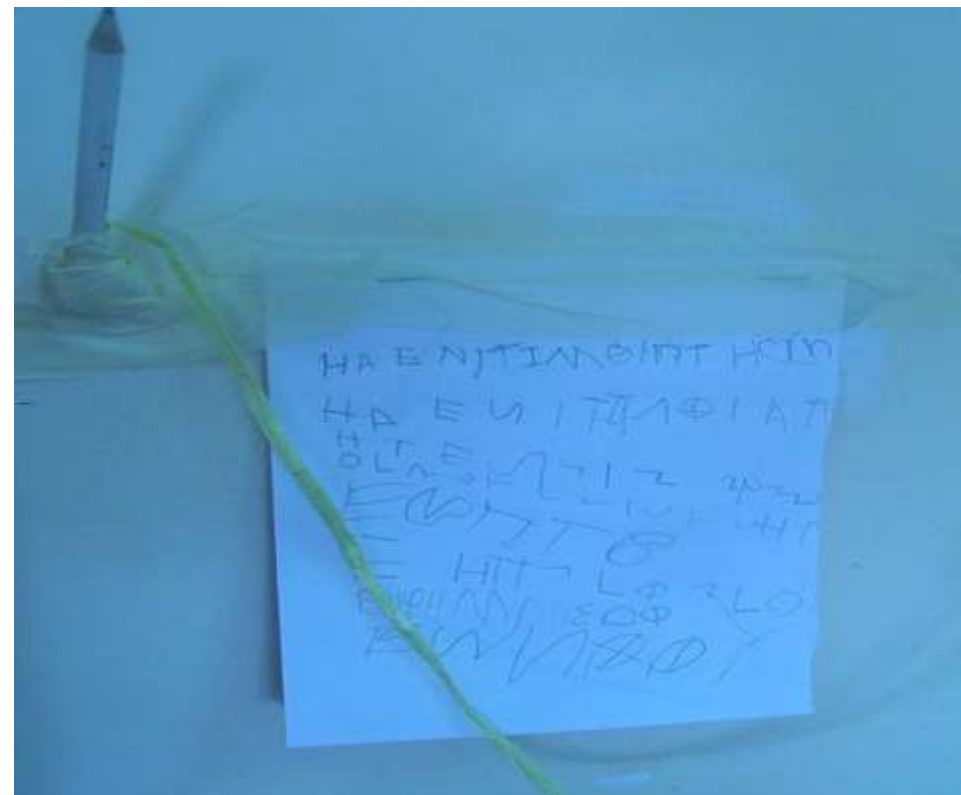
3 Και για τον τρόπο που οργανώνεται η διαδικασία σε καθεμία;

Τα γράμματα στον τοίχο

ΦΩΤΟ 3

Γράμματα και λιοντάρια

Ένα σημείωμα παιδιού

1 Τι δουλειά με τη γραφή μαρτυρά κάθε εικόνα;

2 Τι έκανε το παιδί σε κάθε περίπτωση — και τι αποφάσισε το ίδιο;

3 Τι θα θέλατε να δείτε στην τάξη για να ελέγξετε την υπόθεσή σας;

Τα ίχνη ενός σχεδίου εργασίας

ΦΩΤΟ 4

«Εξερεύνηση»

«Όλα τα παιδιά έχουν τα ίδια δικαιώματα»

1 Ποιος μιλά σε αυτούς τους πίνακες: τα παιδιά ή η νηπιαγωγός;

2 Τι μαθαίνουμε για τη διαδικασία, όχι μόνο για το αποτέλεσμα;

3 Ατομικό ή ομαδικό έργο; Από τι το καταλαβαίνετε;

Γωνιά της γραφής και αληθινά υλικά

ΦΩΤΟ 5

«Η γωνιά της γραφής»

Συσκευασίες στη γωνιά

1 Τι ερεθίσματα για τον γραπτό λόγο παρέχει ο χώρος;

2 Τα υλικά είναι στη διάθεση των παιδιών ή μόνο στον τοίχο;

3 Τι συνδέει αυτά τα υλικά με την καθημερινή ζωή των παιδιών;

Ο λαχανόκηπος

ΦΩΤΟ 6

Ο λαχανόκηπος στην αυλή

Τόμος 2: 63, Δραστηριότητα 5

901 · Μάθημα 4 · 20 Οκτωβρίου

1 Τι επιδιώκουν οι εκπαιδευτικοί με αυτή την παρέμβαση στον εξωτερικό χώρο;

2 Ποια ερεθίσματα παρέχει ο εξωτερικός χώρος σε αυτό το νηπιαγωγείο;

3 Πώς θα μαθαίνατε αν τον φροντίζουν τα ίδια τα παιδιά;

3

Ο χώρος στα δικά σας δεδομένα

Ο χώρος σε χρήση: τι λείπει σχεδόν πάντα

1 Ποιος πάει πού;

Ποιες γωνιές γεμίζουν, ποιες μένουν άδειες;

2 Πόση ώρα;

Πόσο μένουν τα παιδιά σε κάθε σημείο;

3 Με ποιον;

Μόνα τους, σε ζευγάρια, σε ομάδες, με ενήλικα;

Ξαναθυμηθείτε τον αριθμό που μετρήσατε στην αρχή: πόσες γραμμές σας λένε κάτι από αυτά; Ο χώρος γίνεται μαθησιακό πλαίσιο μόνο όταν τον δούμε σε χρήση.

Χάρτης τεκμηρίων για τον χώρο

Οπτική	Τι έχουμε ήδη (από ποιο δελτίο)	Τι μας λείπει	Πώς θα το αναζητήσουμε
α Συναισθηματικό και κοινωνικό πλαίσιο			
β Μαθησιακό περιβάλλον			
γ Αντανάκλαση της δουλειάς			

Εντοπίστε στα δελτία σας ό,τι αφορά τον χώρο (ένα αστεράκι στο περιθώριο αρκεί) και συμπληρώστε τον πίνακα.

Ο πίνακας συμπληρώνεται μόνο με όσα υπάρχουν ήδη στα δελτία σας. Η στήλη «Τι μας λείπει» είναι εξίσου σημαντική. Κρατήστε τον.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Βασική Βιβλιογραφία για μελέτη

- Κεφάλαιο 5 από τον ΟΔΗΓΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΥ

Βιβλιογραφική αναφορά: Δαφέρμου, Χ. Κουλούρη, Π. Μπασαγιάννη, Ελ (2006). *Οδηγός Νηπιαγωγού. Εκπαιδευτικοί Σχεδιασμοί. Δημιουργικά Περιβάλλοντα Μάθησης*. ΥΠΕΠΘ: ΙΙ, Αθήνα: ΟΕΔΒ

- Από το : Αυγητίδου, Σ. ; Τζεκάκη, Μ. & Τσάφος, Β. (2016). *Οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί παρατηρούν, παρεμβαίνουν, αναστοχάζονται*. Αθήνα : Gutenberg
Μελετήστε: Τόμος 2, σελ. 55-66 & Τόμος 3: 189-199

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Τσάφος, Β. (επιμ.) (2016). Διερεύνηση και κατανόηση των παραμέτρων της εκπαιδευτικής διαδικασίας (τεύχος 2). Αθήνα: Gutenberg.
- Ανδρούσου, Α., Κορτέση-Δαφέρμου, Χ. & Τσάφος, Β. (2016). Η παρατήρηση ως εργαλείο των εκπαιδευτικών. Στο ό.π.
- Δαφέρμου, Χ., Κουλούρη, Π. & Μπασαγιάννη, Ε. (2006). Οδηγός Νηπιαγωγού. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Γερμανός, Δ. (2002). Οι τοίχοι της γνώσης: Σχολικός χώρος και εκπαίδευση. Αθήνα: Gutenberg.
- Γερμανός, Δ. (2014), όπως παρατίθεται στο τεύχος 2.
- Altrichter, H., Posch, P. & Somekh, B. (2001). Οι εκπαιδευτικοί ερευνούν το έργο τους. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Αυγητίδου, Σ. (2014). Οι εκπαιδευτικοί ως ερευνητές και ως στοχαζόμενοι επαγγελματίες. Αθήνα: Gutenberg.
- Clark, A. & Moss, P. (2011). Listening to Young Children: The Mosaic Approach (2nd ed.). London: NCB.
- Tripp, D. (1993). Critical Incidents in Teaching. London: Routledge.

ΑΥΤΟ ΠΟΥ ΚΡΑΤΑΜΕ ΑΠΟ ΣΗΜΕΡΑ

Ο χώρος δεν είναι σκηνικό. Είναι τεκμήριο.
Μιλά για τη δουλειά που γίνεται εκεί, αλλά
μόνο σε όποιον τον καταγράφει με ακρίβεια.